

Behandling av straffbare forhold begått i forbindelse med konkurs

Innhold

1. Innledning.....	2
2. Straffbare forhold ved konkurs	2
2.1 Straffelovens gjeldskapittel	2
2.1.1 Oversikt over straffelovens gjeldskapittel	3
2.1.2 Straffeloven § 401 – Uforsvarlige økonomiske disposisjoner	3
2.1.3 Straffeloven § 402 – Kreditorbegunstigelse	5
2.1.4 Straffeloven § 403 – hindring av enkeltforfølgende kreditor	7
2.1.5 Straffeloven §§ 404-406 – Formuesforringelse ved insolvensfare	8
2.1.6 Straffeloven § 407 – Unnlatelse av å begjære gjeldsforhandling eller oppbud	10
2.1.7 Straffeloven §§ 408-409 – Boforringelse under fellesforfølging	13
2.1.8 Straffeloven § 410	14
2.1.9. Regnskapsovertredelser etter straffeloven §§ 392-394	14
2.2 Andre straffbare forhold	18
3. Konkursboets undersøkelse, innberetning og anmeldelse.....	19
3.1. Innledning.....	19
3.2 Overordnet om boets undersøkelser	19
3.3. Undersøkelsesplikten	20
3.3.1 Hvor langt går undersøkelsesplikten?	21
3.3.2. Undersøkelsene bør alltid omfatte skyldnerens regnskapsførsel	22
3.3.3. Situasjonen der det ikke er midler til undersøkelsene	22
3.3.4. Hvilken personkrets omfattes av undersøkelsene?.....	23
3.3.5. Anmeldelse/konkurskarantene – hva kreves av bevis?	24
3.4. Boets behandling av bevis	25
3.4.1. Bevissikring.....	25
3.4.2 Sikring av regnskapsmateriale	26
3.4.3. Forklaringer/erklæringer fra skyldneren	27
3.5 Utforming av anmeldelse	28
3.6 Boets erstatningskrav – straffesaken	28

1. Innledning

Denne anbefalingen omhandler behandlingen av straffbare forhold som avdekkes i forbindelse med konkurser. Dokumentet er en oppdatering av anbefaling fra Konkursrådet som sist var ajourført i februar 2012. Etter at ny straffelov trådte i kraft 1. oktober 2015 er det nødvendig med en oppdatering. I det alt vesentlige vil ikke innføringen av ny straffelov medføre realitetsendringer i straffelovens gjeldskapittel, men systematikken er noe endret og bestemmelsene har fått ny plassering. Straffelovens gjeldskapittel er nå å finne i kapittel 31. Ved revisjon av denne anbefalingen er det også gitt en noe mer utførlig behandling av straffebestemmelser utenom gjeldskapitlet som regelmessig blir aktuelle å vurdere i en konkursbehandling.

Siden forrige revisjon av anbefalingen har det blitt nedlagt et større arbeid for å få en mer enhetlig og effektiv saksbehandling av konkurssakene. Konkursrådet, Domstoladministrasjonen, Politidirektoratet og Skatteetaten har i fellesskap anbefalt samarbeidsrutiner som gir noen enkle og overordnede retningslinjer for når og hvordan bostyrer skal anmelde, samt for hvordan politiet skal følge opp anmeldelsen. Anbefalingen finner du [her](#), og denne må sees i sammenheng med at politiet har besluttet å innføre bokoordinatorfunksjon i alle politidistrikt. Bokoordinatoren skal motta anmeldelsen, være i dialog med bostyrer, og bidra til at politiets saksbehandling og etterforskning blir hensiktsmessig og effektiv.

Innledningsvis påpekes også viktigheten av at bostyrerne utformer anmeldelsen tilstrekkelig presist og med nødvendig dokumentasjon vedlagt, se anbefaling.

Videre gjøres oppmerksom på at enkelte bagatellmessige overtredelser ikke skal anmeldes. Hensikten med en slik forsiktig innstramning av anmeldelsespraksis har vært å frigjøre kapasitet hos politiet, slik at det kan fokuseres på de mer alvorlige lovovertrедelser. Det forutsettes at bostyrerne er kjent med denne anbefalingen, som finnes [her](#).

Riksadvokaten har sendt ut nasjonal standard for etterforskning og påtalepraksis i mindre økonomiske straffesaker. Den er utarbeidet av en arbeidsgruppe med representanter fra politiet og påtalemyndigheten på bakgrunn av oppdragsbrev fra regjeringen, og vedtatt av Riksadvokaten 14. februar 2017, se RA-2017-2014. Standarden omhandler de hyppigst forekommende lovbrudd i konkurs, slik som overtredelser av regnskapsreglene og manglende innsending av oppgaver. Standarden kan leses [her](#).

2. Straffbare forhold ved konkurs

Konkursboene er ulike. Noen virksomheter har hatt et stort omfang, andre har vært små og beskjedne. Noen har drevet i samsvar med loven, mens andre har drevet på en tvilsom måte i forhold til lovgivningen. I andre tilfeller står en stort sett overfor korrekt drift, men det kan være mistanke om at noen regler er overtrådt – kanskje bare i vanvare. Boene kan være oversiktlige med ordentlige regnskaper og arkiver. Da har en i utgangspunktet et godt grunnlag for å granske hva som har skjedd. I andre tilfeller mangler regnskaper og arkiver fullstendig. Dersom det forekommer lovbrudd, vil de i noen tilfeller være enkle å oppdage. I andre tilfeller kan lovbrudd være skjult på en avansert måte.

Til tross for disse ulike utgangspunktene er det noen forhold som forekommer hyppig i konkursbo. Vi skal gjennomgå de vanligste tilfellene av straffbare forhold som avdekkes under konkursbehandling.

2.1 Straffelovens gjeldskapittel

Undersøkelser har vist at bostyrer avdekker mulige straffbare forhold i mellom 1/2 og 2/3 av de åpnete konkurser, og at en ikke uvesentlig del gjelder overtredelse av bestemmelser i straffelovens

gjeldskapittel. Det skal imidlertid presiseres at en vesentlig del av disse mistankene gjelder mindre alvorlige overtredelser.

I henhold til [konkursloven \(kkl.\) § 120 første ledd nr. 5](#) skal det i innberetningen gis opplysning om:

”hvorvidt det i forbindelse med skyldnerens økonomiske virksomhet antas å foreligge forhold som kan gi grunnlag til strafforfølgning mot skyldneren eller mot noen som har handlet på skyldnerens vegne. Er skyldneren en sammenslutning eller en stiftelse, gis opplysning om hvorvidt forretningsfører eller et styremedlem antas å ha gjort seg skyldig i slikt forhold”

Innberetningsplikten omfatter i utgangspunktet alle straffbare forhold som har forbindelse med skyldnerens økonomiske virksomhet, uavhengig av om disse er alvorlige eller ikke. Men som nevnt over, er det gitt en anbefaling som avgrenser mot å anmelde enkelte bagatellmessige overtredelser.

Overtredelser av bestemmelsene i straffelovens gjeldskapittel vil fortsatt utgjøre kjernen i begrepet konkursskriminalitet, og Konkursrådet har på denne bakgrunn valgt å gi en særskilt redegjørelse for disse bestemmelsene. Nedenfor under punkt 2.2 vil vi omtale enkelte andre straffbare forhold som kan være aktuelle i forbindelse med konkursbehandling.

[Straffeloven kapittel 31](#) verner kreditorfellesskapets interesser. I kreditorfellesskapet inngår alle usikrede kreditorer, uansett hvordan de prioriteres ved konkurs. Således vil både fortrinnsberettigede fordringer av første og annen klasse, samt alminnelige og etterprioriterte konkurssfordringer, tilhøre kreditorfellesskapet.

Utenfor kreditorfellesskapet faller de fordringshavere som er sikret ved pant eller annen sikkerhetsstillelse så langt sikkerheten dekker. Er deler av kravet usikret vil de tilhøre kreditorfellesskapet for denne del.

Pantekreditorene har strafferettslig vern mot illojale disposisjoner i [strl. § 386](#).

2.1.1 Oversikt over straffelovens gjeldskapittel

Litt forenklet kan man si at gjeldskapitlet omfatter tre forskjellige typer av rettsbrudd; kreditorbegunstigelse, eksekusjonshindring og formues- eller boforringelse. Straffbar kreditorbegunstigelse omfatter disposisjoner som medfører at en eller flere kreditorer oppnår dekning på de andre kreditorenes bekostning. Aktiv kreditorbegunstigelse omhandles i [§ 402](#) og passiv kreditorbegunstigelse i [§ 407](#). Eksekusjonshindring er omhandlet i [§ 403](#), og retter seg mot handlinger eller unnløstelse som hindrer at formuesgode kommer til enkeltkreditors dekning under en pågående tvangsfullbyrdelsesprosess. Formues- eller boforringelse kan finne sted enten ved en urettmessig reduksjon av eiendelene som inngår i bomassen, eller ved en urettmessig økning av gjeld. I begge tilfeller får kreditorene mindre til deling. Bestemmelser om formues- eller boforringelse finner vi i [§ 401](#), [§§404-406](#) og [§§ 408-409](#).

2.1.2 Straffeloven § 401 – Uforvarlige økonomiske disposisjoner

Bestemmelsen er identisk med § 281 i straffeloven av 1902, og lyder slik:

”Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som forsettlig eller grovt uaktsomt påfører fordringshaverne betydelig tap ved

- a) pengespill eller annen risikopreget aktivitet,*
- b) annen lettsindig atferd,*
- c) overdrevent forbruk, eller*
- d) grovt uordentlig forretningsførsel. ”*

Personkrets

"en skyldner"

- Når skyldneren er en juridisk person, vil handlinger som beskrevet i bestemmelsen foretas av den juridiske persons representanter, som ikke selv har status som skyldner i det aktuelle gjeldsforhold. Ved for eksempel aksjeselskap følger det av [strl. § 410](#) at også den som handler til skyldnerens fordel eller på dennes vegne kan rammes av bestemmelsen.
- Forutsetter at rettssubjektet har påtatt seg gjeldsforpliktelse
- I enkeltmannsforetak vil innehaveren være den ansvarlige

Hvilke handlinger rammes

"pengespill eller annen risikopreget aktivitet"

Ved vurderingen av hva som ligger i begrepet "*annen risikopreget aktivitet*" er det i forarbeidene vist til begrepet i den gamle § 285 første ledd (slik den lød før 2004) "*annet vågelig foretagende*", f.eks. spekulasjonskjøp på børsen. I vurderingen må man se på om handlingen ligger utenfor virksomhetens normale forretningsdrift.

"annen lettsindig atferd"

Som eksempel på handlinger nevnes det i forarbeidene unnlattelse av å tegne forsikring. Handlingen vil som regel bestå i å ta en uforsvarlig risiko.

"overdrevet forbruk"

Dette vilkåret samsvarer med "*ødsel levemåte*" i den tidligere § 285 første ledd (slik den lød før 2004). Om levemåten er ødsel må i det vesentligste bedømmes i forhold til skyldnerens økonomiske stilling.

"grovt uordentlig forretningsførsel"

Dette vilkåret rammer først og fremst grov forsømmelse av regnskapsplikten. Mangelfull bokføring som medfører at det ikke er mulig å ha kontroll eller oversikt over virksomhetens økonomiske situasjon, eller at regnskapet gir et klart feilaktig bilde av virksomhetens økonomiske situasjon, vil medføre at dette vilkåret vil være oppfylt. Videre kan svikt i virksomhetens styringssystemer medføre at man ikke har tilstrekkelig grunnlag for fortløpende å treffe de korrekte beslutninger. Eksempler på manglende styringsverktøy er for eksempel tilstrekkelige budsjetter, fremdriftsplaner i et byggeprosjekt etc., dokumenter og systemer som gir oversikt over virksomheten og dens status og som skal gi et korrekt beslutningsgrunnlag for større og mindre veivalg i virksomheten. En slik svikt kan i seg selv medføre en overtredelse av straffebestemmelsen såfremt de øvrige vilkår foreligger. Se eksempel i [LB-2011-117479](#) og [LH-2012-11435](#).

Hvilken virkning for fordringshaverne kreves

"påfører fordringshaverne betydelig tap"

Det må vurderes konkret hva som ligger i kravet om at tapet er betydelig. De grenser som er trukket opp i forbindelse med vilkåret "*betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning*" i de tidligere bestemmelsene, er også relevant i forhold til hva som i dag skal vurderes som betydelig tap.

- Må vurdere den forholdsmessige reduksjonen i fordringshavernes dekning som disposisjonen medfører.
- Vurdere beløpet i forhold til de aktiva virksomheten totalt har

Vilkåret er utformet slik at handlingens tapspotensial må realiseres for at handlingen skal være straffbar. Vilkåret er slik utformet at handlingen må ramme kreditorfellesskapet, men det er ikke noe krav om at det tap den enkelte fordringshaver påføres skal være *"betydelig"*.

Se også drøftelsen under behandlingen av § 402.

Skyldkravet

"forsett eller grov uaktsomhet"

Det må foreligge forsett eller grov uaktsomhet med hensyn til alle de ovenfor nevnte objektive straffbarhetsvilkår, handlingene og virkningen for fordringshaverne, se straffeloven [§§ 22 og 23](#) for definisjon av forsett og grov uaktsomhet.

Straff

Strafferammen for overtredelse av § 401 er bøter eller fengsel inntil 2 år

Konkursrådet har anbefalt at det ikke gjøres endringer i plikten til å anmelde mistanke om overtredelse av § 401, jf. [anbefalingen om anmeldelse av straffbare forhold](#). Det anmeldes et begrenset antall saker som gjelder § 401, slik at det ligger ubetydelige besparelser i å legge inn anmeldelsesterskler knyttet til bestemmelsen. Tvert imot er det Konkursrådets oppfatning at indikasjoner tyder på at det burde ha blitt anmeldt flere tilfeller av grov uordentlig forretningsførsel, da det for denne kriminalitetsformen trolig foreligger mørketall. Ved domfellelse vil det også være naturlig å påstå rettighetstap og derigjennom hindre at slike forbrytere kommer i formell posisjon i ny virksomhet.

2.1.3 Straffeloven § 402 – Kreditorbegunstigelse

Bestemmelsen er tilsvarende § 282 i gammel lov, og lyder slik:

"Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som forsettlig eller grovt uaktsomt gir en fordringshaver oppgjør eller sikkerhet, når skyldneren er eller blir eller står i påtakelig fare for å bli insolvent og av den grunn forringer fordringshavernes dekningsutsikt i betydelig grad."

Personkrets

"en skyldner"

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av strl. § 401.

Hvilke handlinger rammes

"gir en fordringshaver oppgjør eller sikkerhet"

- Forutsetter at mottakeren av betalingen eller sikkerheten har et krav mot skyldneren
- Gjelder også forfalt gjeld
- Mindre gjeld må normalt kunne betales uten at dette medfører straffeansvar

- Penger mot varer
- Rammer ikke utlegg/utpanting

Skyldnerens økonomiske situasjon når oppgjøret eller sikkerheten gis

Et vilkår for straffbarhet er at skyldneren er, blir eller står i påtagelig fare for å bli insolvent ved handlingen. Det må bevises at skyldneren var i en insolvenslignende situasjon da oppgjøret eller sikkerheten ble gitt.

Insolvensbegrepet skal forstås på samme måte som i [kkl. § 61](#):

”Skyldneren er insolvent når denne ikke kan oppfylle sine forpliktelser etter hvert som de forfaller med mindre betalingsudyktigheten må antas å være forbigående. Insolvens foreligger likevel ikke når skyldnerens eiendeler og inntekter til sammen antas å kunne gi full dekning for skyldnerens forpliktelser, selv om oppfyllelsen av forpliktelsene vil bli forsinket ved at dekning må søkes ved salg av eiendelene”.

Objektivt kreves det bevis for følgende:

Illikviditet; pengemangel slik at man ikke kan dekke sin gjeld ved forfall

- Handlingstidspunktet er avgjørende
- Forbigående illikviditet medfører ikke at vilkåret er oppfylt
- Forbigående likviditet i perioden medfører også at vilkåret ikke er oppfylt forutsatt at denne ikke skyldes straffbare handlinger

Insuffisiens; underbalanse slik at gjelden er større enn eiendelene

- Handlingstidspunktet er avgjørende
- Verdsettelsen av aktiva – vurderingen skal gjøres som ved salg fremtvunget av kreditorene. Et slikt salg vil kunne gi lavere pris enn under ordinær omsetning.
- Tidsperspektivet er vanligvis maksimum 3 måneder, men det må gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle

”påtagelig fare for å bli insolvent”

Dette er et rettslig begrep og et vilkår som ikke forelå i noen av bestemmelsene i gjeldskapittelet før 2004. Vilkåret har enda ikke fått sin prøving i Høyesterett, men må vurderes ut i fra lovgivers ønske om å ramme handlinger som er foretatt når skyldnerens økonomiske stilling er svak og nær insolvens. Vilkåret skal avhjelpe de faktiske og rettslige problemene som strafferettslig håndhevelse av insolvensvilkåret innebærer.

I høringsrunden uttalte Konkursrådet at man *”oppfattet forslaget dit hen at det tas sikte på å ramme de tilfeller hvor det er høy grad av sannsynlighet for at insolvens vil inntreffe, og at dette vil skje i nær fremtid”.*

I forarbeidene er det også videre uttrykt at vilkåret *”påtagelig”* er et strengt krav, med et relativt begrenset anvendelsesområde og at dette er et strengere krav til sannsynlighet for at insolvens vil inntre enn for eksempel ordet *”nærliggende”*. Totalt sett må det foretas en konkret vurdering av skyldnerens framtidsutsikter på tidspunktet for disposisjonen.

En slik situasjon kan foreligge når skyldneren er insuffisient, men ikke illikvid. Se som eksempel beskrivelse av en slik situasjon i [Rt-1982-1426](#) hvor et tvangssalg ville utløse et betydelig skattekrav som igjen medførte insolvens

Krav om virkning for fordringshaverne

”forringer fordringshavernes dekningsutsikt i betydelig grad”

Med dekningsutsikt menes den dekning som fordringshaverne ville fått i konkurs, se [dekningsloven \(deknl.\) kapittel 9](#). Hvis dekningsutsikten ved den aktuelle handling for noen prioritetsklasse blir dårligere enn dersom handlingen hadde vært ugjort, er vilkåret *”forringet dekningsutsikt”* oppfylt hvis forringelsen er *”betydelig”*.

Spørsmålet som gjenstår er således hva som ligger i kravet om *”betydelig”* forringelse. I følge juridisk teori og rettspraksis skal det gjøres en helhetsvurdering hvor følgende momenter kan være av betydning:

- [Rt-1982-1277](#) – helhetsvurdering, mange momenter, beløpet i seg selv kan være tilstrekkelig (domfellelse)
- [Rt-1985-779](#) – det absolutte beløp nærmere omhandlet - kr 962.000 ansett som tilstrekkelig høyt (domfellelse)
- [Rt-1987-526](#) – en rekke betalinger vurderes samlet (domfellelse)
- [Rt-1961-1190](#) – forringelse av dividenden fra 22 til 18 % ikke tilstrekkelig
- [Rt-1907-119](#) – forringelsen (antagelig ca. 6 %) ikke tilstrekkelig

Det antas i juridisk teori det kreves en forringelse av dekningsutsikten for en eller flere av kreditorclassene med ca. 10 %. Men som det fremgår over, er det lenge siden Høyesterett har hatt dette spørsmålet til prøving.

Skyldkravet

”forsett eller grov uaktsomhet”

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av strl. § 401.

Straff

”bøter eller fengsel i 2 år”

Sett hen til det begrensede antall saker som anmeldes etter strl. § 402 har Konkursrådet anbefalt å ikke gjøre endringer i plikten til å anmelde mistanke om overtredelse av bestemmelsen.

2.1.4 [Straffeloven § 403](#) – hindring av enkeltfølgende kreditor

Ved innføringen av ny straffelov ble det foretatt redaksjonelle endringer i tidligere § 283 (1902-loven). Bestemmelsen om eksekusjonshindring ble flyttet i en egen bestemmelse i [§ 403](#), mens den delen av gamle § 283 som gjaldt formuesforringelse ved involvensfare ble flyttet til [§§ 404-406](#).

Straffeloven § 403 lyder:

"Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som under en tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring forsettlig eller grovt uaktsomt foretar en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere fordringshavere."

Personkrets

"skyldner"

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av strl. § 401.

Hvilke handlinger som rammes

"handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere fordringshavere"

"Egnet til å hindre" omfatter:

- Gaver, gavesalg, ødeleggelse eller beskadigelse av formuesgoder
- Unnlatelser rammes på samme måte
- Både faktiske og rettslige disposisjoner rammes
- Både proforma og reelle disposisjoner kan rammes

Begrepet *"formuesgoder"* omfatter selvfølgelig både penger og varer, og må videre forstås slik at i det minste så vil ethvert av debtors beslagbare eiendeler, jf. [dekn. § 2-2](#), falle inn under bestemmelsen. Se også [NOU 1999:23](#) side 78.

Det er ikke noe krav om at formuesforringelsen skal ramme kreditorfellesskapet. Bestemmelsen verner etter ordlyden også enkeltstående fordringshavere. Det er videre ikke noe vilkår at fordringshaverens dekningsmulighet rent faktisk svekkes som følge av handlingen, jf. formuleringen *"er egnet"*.

Skyldnerens situasjon

"Skyldner som er under en tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring".

Skjæringstidspunktet vil være når begjæring om enkeltforfølgning eller midlertidig sikring er satt frem for namsmannen etter reglene i [tvangsfullbyrdsesloven](#).

Skyldkravet

"forsett eller grov uaktsomhet"

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av strl. § 401.

Straff

"bøter eller fengsel i 2 år"

2.1.5 [Straffeloven §§ 404-406](#) – Formuesforringelse ved insolvensfare

Grunddeliktet finner vi i strl. § 404 hvor det heter:

"Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som foretar en uforsvarlig handling som

- a) er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere fordringshavere, og
- b) gjør at skyldneren er, blir, eller står i fare for å bli insolvent.

Det fritar ikke for straff at insolvens etter første ledd bokstav b ikke lar seg fastslå, dersom årsaken er at skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har overtrådt regnskapsbestemmelser i lov eller forskrift.”

Personkrets

”skyldner”

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av strl. § 401.

Handlinger som rammes

Det er et grunnvilkår at skyldneren foretar en uforsvarlig handling. Det fremgår av forarbeidene til loven at det med dette avgrenses mot kommersielt motiverte handlinger som fremstår som forsvarlige. Eksempler på dette kan være kausjons- eller garantistillelser som foretas på alminnelige aksepterte kommersielle vilkår. Disse disposisjonene vil normalt ikke ansees å svekke kreditorenes dekningsutsikt og vil derfor ikke ansees uforsvarlige. Hvis risikoen for kausjonsforpliktelse allerede ved avtaleinngåelsen er stor eller overhengende, vil vurderingen kunne bli en annen.

Det vil ved vurderingen av om handlingen er uforsvarlig eller ikke også måtte vurderes hvilken risiko man eksponeres for opp i mot den gevinst det foreligger en rimelig sjanse for å kunne innkassere. Forholdet mellom utsikten til gevinst og risikoen for tap, både med hensyn til sannsynlighet for og størrelsen på gevinst/tap, kan være slik at skyldner bør avstå fra å foreta handlingen.

Når det gjelder nærmere om vilkåret beskrevet i bestemmelsens bokstav a, vises det til fremstillingen over knyttet til § 403, mens insolvens og vilkåret påtagelig fare for insolvens er nærmere drøftet under omtalen av § 402.

Presumsjonsregel for insolvens

I en del tilfeller er det av ulike grunner ikke mulig å ta stilling til om debitor var, ble, eller sto i påtagelig fare for å bli insolvent da disposisjonen ble foretatt eller unnlattelsen skjedde. Det er derfor innført en omvendt bevisbyrde hvor det heter:

”Det fritar ikke for straff at vilkåret om insolvens mv. ikke lar seg fastslå, dersom dette skyldes at skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har overtrådt regnskapsbestemmelser i lov eller forskrift”.

Handlinger eller unnlattelser etter § 404 kan etter denne bestemmelsen være straffbare selv om det økonomiske vilkåret ikke er oppfylt. Bestemmelsen kommer til anvendelse i de tilfellene hvor skyldneren har overtrådt regnskapsbestemmelser og lignende i en slik grad at det ikke lar seg gjøre å vurdere om skyldneren var, ble, eller sto i påtagelig fare for å bli insolvent da disposisjonen ble foretatt.

Bestemmelsen kommer bare til anvendelse ved bevistvil om insolvensvilkåret, og hvis den mangelfulle regnskapsføringen er forsettlig eller grovt uaktsomt. Det presiseres at brudd på regnskapsreglene ikke i seg selv vil være tilstrekkelig til at vilkåret er oppfylt.

Virkning for fordringshaverne

Ut over det at handlingen er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning, stiller ikke bestemmelsen noe eget spesifikt krav til virkning for fordringshaverne.

Skyldkravet

Det er gitt en egen bestemmelse om grovt uaktsom formuesforringelse i § 406. Paragraf 404 omfatter de forsettlige forhold.

Strafferammen

Strafferammen for overtredelse av § 404 er bot eller fengsel inntil 2 år. Er overtredelsen grov forhøyes strafferammen med fengsel inntil 6 år.

Ved vurderingen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den innebærer en betydelig svekkelse av fordringshavernes utsikt til å få dekning, om den var planlagt og om den gjaldt et betydelig beløp.

Loven er ikke uttømmende, jf. "særlig". Hvorvidt man står overfor en grov overtredelse, beror på en helhetsvurdering. Hvis handlingen er begått med grov uaktsomhet, vil strafferammen være bøter eller fengsel i inntil 2 år, uavhengig av om den er grov eller ei.

2.1.6 Straffeloven § 407 – Unnlatelse av å begjære gjeldsforhandling eller oppbud

Brudd på oppbudsplikten er nå regulert i [strl. § 407](#). Bestemmelsen er innholdsmessig identisk med tidligere § 284 og lyder:

”Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes en insolvent skyldner som forsettlig eller grovt uaktsomt unnlater å begjære åpning av gjeldsforhandling etter konkursloven eller konkurs, dersom skyldneren er insolvent, dersom

- a) unnlatelsen medfører at en disposisjon eller et utlegg ikke kan omstøtes, og dette forringer fordringshavernes dekningsutsikt betydelig, eller*
- b) skyldnerens næringsvirksomhet klart går med tap og skyldneren må innse at han ikke vil kunne gi fordringshaverne oppgjør innen rimelig tid.*

Unnlatelsen av å begjære gjeldsforhandling eller konkurs er likevel straffri dersom skyldneren har opptrådt i forståelse med fordringshavere som representerer en vesentlig del av fordringsmassen med hensyn til beløp og antall.”

Personkrets

”skyldner”

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av strl. § 401.

Straffebudet retter seg mot den som har oppbudsplikt. For enkeltmannsforetak er dette innehaveren og i selskap med begrenset ansvar er det selskapets styre, se f.eks. asl./asal. § 6-18. Andre i selskapet, f eks administrerende direktør, kan rammes som medvirker, jf. [strl. § 410 annet ledd](#). Ellers vil plikten kunne påhvile interessentene i et kompaniskap.

Hvilke handlinger rammes

”unnlater å begjære åpning av gjeldsforhandling etter konkursloven eller konkurs,”

Åpning av gjeldsforhandling etter konkursloven reguleres i [kkl. § 1 flg.](#) og begjæring om åpning av konkurs reguleres i [kkl. § 60 flg.](#) Det er viktig å være klar over at gjeldsforhandlinger etter gjeldsordningsloven i utgangspunkt ikke oppfyller lovens krav. Det samme gjelder utenrettslige gjeldsforhandlinger.

Hvilken situasjon skal skyldneren være i

”en insolvent skyldner ”

Kravet om insolvens gjelder for begge handlingsalternativene i bestemmelsen. Insolvens er nærmere drøftet under omtalen av § 402.

For overtredelse av bestemmelsens bokstav a kreves i tillegg følgende situasjon:

”unnlåtelsen medfører at en disposisjon eller et utlegg ikke kan omstøtes”

Dette betyr at selskapet må være drevet etter at oppbudsplikten inntraff slik at en frist for omstøtelse ([dekn. kap. 5](#)) er oversittet. Selv om den konkrete disposisjonen kunne gjennomføres lovlig, vil altså fortsatt drift i perioden etter disposisjonen kunne rammes strafferettslig dersom omstøtelsesadgangen av denne grunn bortfaller.

Omstøtelsesfristene er:

Gaver, herunder avkall på falt arv og urimelig lønnsutbetaling, samt urimelig avtalevederlag mellom nærstående, se [dekn. §§ 5-2 og 5-4](#).

- Ett år før frisdagen
- Til nærstående: 2 år hvis skyldneren var insolvent
- Til ektefelle: 2 år, eventuelt 5 år ved stor verdi og ikke utvilsomt solvent giver
- Ved avkall på falt arv må den avkallet skjer til fordel for, anses som nærstående

Ekstraordinær betaling, motregning med fordring mot skyldneren, pant for eldre gjeld/rettsvern for tidligere pantsatt gjeld og utlegg, se [dekn. §§ 5-5 og 5-8](#)

- 3 måneder
- Til nærstående: 2 år hvis skyldneren var insolvent
- Til ektefelle mv.: 2 år
- Ved motregning er det ved ond tro hos erververen, med hensyn til insolvens, ingen frist

Subjektiv omstøtelse, se [dekn. § 5-9](#)

- 10 år

For overtredelse av bestemmelsens bokstav b kreves i tillegg følgende situasjon:

”skyldnerens næringsvirksomhet klart går med tap”

I vilkåret *”klart går med tap”* ligger det både et beviskrav og et materielt krav om at tapsutviklingen skal være tydelig. Det er fortsatt de håpløse tilfellene bestemmelsen er ment å ramme, hvor fortsatt drift påfører fordringshaverne større tap.

Virkning for kreditorene

Ved overtredelse av bokstav a er det krav om at handlingen *"forringer fordringshavernes dekningsutsikt betydelig"*. Dette vilkåret er nærmere behandlet under omtalen av § 402.

Overtredelse av alternativet i bokstav b krever at *"skyldneren må innse at han ikke vil kunne gi fordringshaverne oppgjør innen rimelig tid"*.

Formuleringen *"må innse"* innebærer ikke noe avvik fra kravet om grov uaktsomhet. Hva som ligger i kravet *"rimelig tid"* er en svært skjønsmessig avgjørelse hvor mange faktorer kan spille inn. Forhold i bransjen, f.eks. sesong- eller kurssvingninger, kan være av betydning. Det kan også hende man vil stille forskjellige krav til forskjellige typer virksomheter, så som størrelsen på omsetningen, forholdet til bankene, aksjonærenes holdninger osv. Det må gjøres en helhetsvurdering hvor hensynet til kreditorene skal veies mot hensynet til den aktuelle bedrift.

Det er viktig å være klar over at spørsmålet om forbigående betalingsudyktighet allerede er hensyntatt ved insolvensvurderingen - *"rimelig tid"* går ut over dette. Håpet om bedring må være realistisk og bygge på objektive og etterprøvbare faktorer. Retningsgivende også i dette tilfelle vil nok være lovgivers mening om at bestemmelsen kun skal ramme de håpløse tilfeller.

Spesielle straffrihetsgrunner

I [strl. § 407 annet ledd](#) bestemmes at paragrafen ikke rammer den skyldner som har opptrådt i *"forståelse med fordringshaverne som representerer en vesentlig del av fordringsmassen med hensyn til beløp og antall"*.

Hva som ligger i vilkåret *"en vesentlig del"* gir ikke loven noe svar på. I forarbeidene fremgår at det avgjørende i denne forbindelse er at skyldneren lojalt har forsøkt å sette seg i forbindelse med de viktigste kreditorgruppene. Det følger videre at hensynet bak regelen er at forhandlinger mellom skyldneren og dennes fordringshaverne ikke bør veltes pga. straffereglene. På denne bakgrunn vil man også finne veiledning i avstemningsreglene, se [kkl. § 43](#).

Ved vurderingen av om skyldneren har opptrådt i forståelse med fordringshaverne vil også prioritetsrekkefølgen ha betydning.

Med uttrykket *"i forståelse med fordringshaverne"* menes en form for avtale der kreditorene i det antall og for det beløp som kreves, er lojalt informert om situasjonen og har akseptert videre drift, eventuelt ved konkludent adferd. Det kreves ikke skriftlig avtale.

Skyldkravet

"forsett eller grov uaktsomhet"

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av § 401.

Straff

"bøter eller fengsel i 2 år"

Konkursrådet har anbefalt at det gjøres en mindre endring i anmeldelsesplikten knyttet til denne bestemmelsen. Fra anbefalingen hitsettes:

"Det anbefales at bostyrer i normaltillfellene ikke skal anmelde overtredelse av oppbudsplikten med mindre den tapsbringende virksomheten har pågått i mer enn 8 måneder. Utgangspunktet må selvfølgelig justeres ut fra virksomhetens omfang og tapets størrelse. Den sivilrettslige rettspraksis om styreansvar kan gi nyttig veiledning ved bedømmelsen av hvilke overtredelser som bør anmeldes."

2.1.7 [Straffeloven §§ 408-409](#) – Boforringelse under fellesforfølgning

Bestemmelsene tilsvarer i det alt vesentlige tidligere § 285, og grunddeliktet i § 408 lyder:

"Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes en skyldner som under konkurs eller gjeldsforhandling etter loven

a) opptre på en måte som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning eller utnyttelse for fordringshaverne, eller

b) uriktig oppgir eller vedkjenner seg forpliktelser."

Personkrets

"skyldner"

Vilkåret er nærmere omtalt under behandlingen av § 401.

Hvilke handlinger rammes

Boforringelsen omfatter to typesituasjoner; enten ved at man rettstridig reduserer bomassens eiendeler, eller ved at man urettmessig øker bomassens gjeld.

Som ved formuesforringelse ved insolvensfare, så:

- rammer bestemmelsen både faktiske og rettslige disposisjoner
- det er uten betydning om disposisjonen er reell eller proforma
- rammer bestemmelsen også passivitet og ødeleggelse av formuesgoder
- bestemmelsen rammer både fortielser og uriktige opplysninger

Anvendelsen av ordet *"utnyttelse"* kom inn ved lovendringen i 2004. Etter forarbeidene er dette tatt inn for å presisere at det for skyldneren er straffbart å opptre på en slik måte at det er egnet til å svekke eller eliminere fordringshavernes mulighet for å utnytte de kontrakter som konkursboet har rett til å tre inn i etter [dekn. kap. 7](#). Med unntak for de formuesgoder som er beslagfrie midler etter [dekn. § 2-2](#), omfatter bestemmelsen alle beslagbare formuesgoder skyldneren besitter. På samme måte som tidligere vil dette i utgangspunkt være ethvert aktivum skyldneren rår over.

Skyldnerens situasjon

"under konkurs eller gjeldsforhandling etter loven"

Med uttrykket *"under konkurs"* menes at konkursen skal være åpnet. Dersom oppbudsbegjæring eller konkursbegjæring er innlevert, men retten ikke har besluttet konkursåpning, vil vilkåret ikke være oppfylt. Konkurs anses åpnet når retten avsier kjennelse om konkursåpning, jf. [kkl. § 74](#). Bestemmelsen omfatter både gjeldsforhandlinger etter konkursloven og gjeldsordningsloven. Utenrettslige gjeldsforhandlinger omfattes ikke av bestemmelsen.

Krav om virkning for fordringshaverne

Ved at det er nok at disposisjonen er "egnet til å hindre" osv., er det ikke noe krav for straffansvar etter bestemmelsen at fordringshavernes dekningsmulighet svekkes rent faktisk.

Skyldkravet

Skyldkravet er forsett, men også grov uaktsom boforringelse rammes etter [§ 409 andre ledd](#).

Straff

Strafferammen for overtredelse av [strl. § 408](#) er bøter eller fengsel inntil 2 år.

Etter [§ 409](#) forhøyes strafferammen til bot eller fengsel i inntil 6 år hvis overtredelsen er grov. Det fremgår at:

"Ved avgjørelsen av om boforringelsen er grov skal det særlig legges vekt på om den betydelig svekker fordringshavernes utsikt til å få dekning."

Utgangspunktet er altså en helhetsvurdering hvor reduksjonen i dekningsutsikt vil være det viktigste vurderingskriterium.

Ut fra allmennpreventive hensyn har Konkursrådet anbefalt at det ikke skal gjøres endringer i plikten til å anmelde mistanke om overtredelse av §§ 408-409.

2.1.8 Straffeloven § 410

Straffeloven § 410 er en videreføring av § 287 i gammel lov, men med den forskjell at ny lov har en egen, og generell, bestemmelse om medvirkning i [§ 15](#). Strl. § 410 lyder:

"Den som til fordel for eller på vegne av skyldneren foretar en handling som nevnt i §§ 401 til 409, straffes som der bestemt."

"En fordringshaver som har medvirket til overtredelse av en bestemmelse i dette kapitlet ved å motta eller kreve oppfyllelse av skyldneren, straffes bare når fordringshaveren har brukt utilbørlige midler for å oppnå dette."

Første ledd regulerer de tilfellene hvor andre enn skyldneren opptrer som selvstendig hovedperson. Dette vil typisk være personer som handler på vegne av skyldneren i kraft av enten verv eller stillingsfullmakt.

Det alminnelige medvirkningsansvaret følger som nevnt av den generelle bestemmelsen i [strl. § 15](#).

Under forutsetning av at fordringshaveren ikke har brukt utilbørlige trusler eller andre utilbørlige midler for å få skyldneren til å oppfylle eller stille sikkerhet, vil han ikke rammes av medvirkningsansvaret for å ha mottatt eller krevd oppfyllelse eller sikkerhet, jf. andre ledd. Dette gjelder både for forfalt og uforfalt gjeld.

2.1.9. Regnskapsovertredelser etter straffeloven §§ 392-394

Ved innføringen av ny straffelov flyttet man selve straffehjemlene fra særlovgivningen og til de nye straffebestemmelsene i [strl. §§ 392-394](#). Bokførings- og regnskapsloven inneholder ikke lenger selvstendige straffebestemmelser, se [bokføringsloven § 15](#) og [regnskapsloven \(rskl.\) § 8-5](#).

Handlingsnormen ligger imidlertid fortsatt i særlovgivningen, da straffelovens bestemmelser henviser

dit. Man må derfor fortsatt oppsøke bokførings- og regnskapsloven for å klarlegge om det har skjedd lovbrudd knyttet til regnskapsplikten.

[Bokføringsloven](#) gir regler om bokføring, herunder om grunnleggende bokføringsprinsipper (§ 4), pliktig regnskapsrapportering (§ 5), regnskapssystemer (§ 6), ajourhold (§ 7) og oppbevaring av regnskaper (§ 13).

[Regnskapsloven](#) gir regler om årsregnskap, herunder om grunnleggende regnskapsprinsipper og god regnskapsskikk knyttet til årsregnskapet (kapittel 4), vurderingsregler (kapittel 5), resultatregnskap, balanse og kontantstrømoppstilling (kapittel 6), noteopplysninger (kapittel 7) og offentlighet (kapittel 8).

Regnskapsloven har i [§ 1-2](#) bestemmelser om hvem som er regnskapspliktige, jf. nedenfor.

[Bokføringsloven § 2 første ledd](#) bestemmer at enhver som har regnskapsplikt etter regnskapsloven også har bokføringsplikt etter bokføringsloven.

Formålet med den løpende regnskapsførsel er å sikre tilfredsstillende registrering (bokføring) og dokumentasjon (bilagslegitimasjon) av de enkelte forretningstilfeller (transaksjoner) for på den måten å gi virksomheten internt oversikt, kontroll og styring, samt å gi utenforstående mulighet for innsyn og kontroll i selskapet. Formålet med årsoppgjøret er å vise status og drift for regnskapsåret (vanligvis pr 31.12), til en viss grad også vurderinger om fremtiden, samt gi regnskapsbrukerne innsyn i dette. Årsregnskapet, årsberetningen og revisjonsberetningen er offentlig, se [rskl. § 8-1](#).

Regnskapsbrukerne er den gruppe som har en straffesanksjonert beskyttet interesse i at regnskapet gir et riktig bilde av selskapets økonomiske situasjon. Dette kan være offentlige myndigheter, f. eks. brukes regnskapsopplysninger som grunnlag for fastsettelse av skatter og avgifter, eller som grunnlag for offentlige subsidierte ytelser (garantier, stønader og lån). Private virksomheter er også regnskapsbrukere, f. eks. banker ved tildeling av lån, næringsdrivende ved vurderingen av sine kunders betalingsevne, framtidsutsikter mv. Videre vil investorer, herunder regnskapsanalytikere og meglere, være regnskapsbrukere. Likeledes vil selskapets eiere falle innenfor gruppen. Videre har man de interne regnskapsbrukere, virksomhetens ledelse og ansatte. Av regnskapsbrukerne er ingen spesiell gruppe prioritert; alle interessegrupper har krav på beskyttelse gjennom korrekt informasjon fra den regnskapspliktige.

Den vanligste lovovertrødelse som avdekkes i forbindelse med konkursbehandling, er unnløtelse av å føre regnskaper eller mangelfull regnskapsføring i perioden forut for konkurs. Med unnløtelse av å føre regnskaper menes her først og fremst den totale unnløtelse; transaksjoner og andre disposisjoner er ikke registrert, årsregnskap er ikke utarbeidet, og regnskapsmateriale (herunder bilag) er ikke oppbevart. En regnskapsunnløtelse kan imidlertid også bestå av brudd på enkelte av disse plikter.

I perioden forut for konkurs er virksomhetens økonomiske oversikt spesielt viktig for tilstrekkelig styring og for at ledelsen skal kunne foreta den løpende solvensvurdering. Regnskapsbrukerne får gjennom regnskapene informasjon om at selskapet har problemer, og vil i en slik kritisk periode kunne følge med på utviklingen. Kravene til registrering og dokumentasjon som oppstilles ved reglene for regnskapsføring er således spesielt viktige i en slik periode. Unnløtelse av å overholde reglene forut for konkurs, vil regelmessig representere brudd med de grunnleggende formål regnskapsreglene ivaretar, og regnskapsbrukerne vil i denne perioden være spesielt sårbare. Nærmere om dette nedenfor under straffeutmåling.

Straffebestemmelser

I tråd med den vanlige systematikken er straffelovens bestemmelser utformet som en bestemmelse om alminnelig overtredelse i [§ 392](#), hvor handlingsnormen, dvs. en henvisning til særlovgivningen, befinner seg. Strafferammen for alminnelige overtredelser er bot eller fengsel inntil 2 år.

Det er videre en bestemmelse om grov overtredelse i [§ 393](#), hvor det angis hva som gjør overtredelsen grov. Det følger av ordet "særlig" at oppregningen i alternativ a-f ikke er uttømmende. Det skal foretas en helhetsvurdering. Strafferammen for de grove overtredelsene er fengsel inntil 6 år. Skyldkravet etter begge disse bestemmelsene er forsett.

Endelig har loven en bestemmelse om uaktsomme overtredelser i [§ 394](#). Det er ikke noen særskilt bestemmelse for grove regnskapsovertredelser i uaktsom form. Strafferammen for de uaktsomme overtredelsene er bot eller fengsel inntil 1 år. Det er verdt å merke seg at slik straffeloven nå er bygget opp vil hver straffebestemmelse være undergitt selvstendig foreldelse. Foreldelsesfristen for uaktsomme overtredelser (også de grove) er på 2 år, jf. [strl. § 86](#). Spesialregelen om suspensjon av foreldelse under konkurs og gjeldsforhandling er imidlertid videreført i [strl. § 90](#), og er nå også utvidet til å omfatte regnskapsovertredelsene.

Personkrets

Som nevnt innledningsvis omfattes alle regnskapspliktige etter regnskapsloven av bokføringsplikten etter bokføringsloven. Det som nedenfor sies om regnskapslovens anvendelsesområde, vil følgelig også gjelde i forhold til bokføringsloven.

Den personkrets som kan rammes av [strl. § 392](#) er i loven betegnet som "*den som overtrer bestemmelser om bokføring og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, årsregnskap, årsberetning eller regnskapsoppbevaring som er fastsatt i lov eller forskrift i medhold av lov*". Straffebudet retter seg mot den som har hel eller delvis regnskapsplikt. Frivillig regnskapsføring medfører ikke at regnskapsloven kommer til anvendelse, ei heller straffansvaret.

Spørsmålet om hvem som har regnskapsplikt er regulert i [rskl. § 1-2](#), og er knyttet til den foretaksform som er valgt. Se lovbestemmelsen for oppregning.

Bestemmelsen om foretaksstraff i [strl. § 27](#) kan også komme til anvendelse. I slike tilfeller krever ikke loven at det kan fastslås hvem i foretaket som har forgått seg, kun at dette har skjedd.

Ved personlig straffansvar derimot, kreves ytterligere undersøkelser. Ved vurdering av selskaper må man ofte hensynta andre bestemmelser før det kan fastslås hvem som har primæransvaret for regnskapsføringen. Slike ansvarspresumerende bestemmelser finnes f eks i:

- [selskapsloven § 2-24](#) - hver enkelt deltaker/styret, eventuelt sammen med daglig leder
- [regnskapsloven § 3-5](#)- styret og daglig leder
- aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 6-12 – 6-15 - daglig leder, styret har kontrollansvar

I tillegg kan interne rutiner, vilkår i ansettelsesavtaler, virksomhetens organisasjon osv. gi informasjon om hvem i bedriften som har fått seg tillagt ansvaret for bokføringen. Straffetrusselen rammer også medvirkning, og personkretsen omfatter således enhver som har medvirket til den straffbare handling.

I en del tilfeller er det ikke samsvar mellom formell og reell posisjon i virksomheten. Enten ved at personer som er formelt registrert i verv ikke er ment å fylle funksjonen, eller ved at personer som ikke er registrert i realiteten sitter med myndighet og ansvar.

I [Rt-2008-592](#) (premiss 23) redegjøres det for at proforma-registrering ikke utelukker straffansvar så lenge skyldkravet er oppfylt.

Når det gjelder straffansvar for personer som ikke er registrert i formell rolle, men som har hatt reell myndighet og ansvar i virksomheten, så må undersøkelsene avklare om nevnte personers rolle er tilsvarende som for daglig leder eller styremedlem. Er den det, så er de innenfor den personkretsen som omfattes av [strl. §§ 392-394](#). Slike eventuelle "stråpersoner" vil kunne tiltales for medvirkning om de subjektive vilkår for straff er oppfylt.

Hvilke handlinger rammes

Etter ordlyden rammes den som "overtreter" den aktuelle lov eller forskrifter gitt i medhold av loven. For vurdering av straffansvaret må det således fastlegges hvilke handlingsnormer den enkelte regnskapsbestemmelse oppstiller. Overtredelser vil kunne variere mellom de helt åpenbare tilfeller hvor den regnskapspliktige helt har unnlatt å føre pliktige regnskaper, til tilfeller hvor straffbarheten avhenger av om den regnskapspliktige har opptrådt i strid med god regnskapsskikk eller god bokføringskikk, jf. [rskl. § 4-6](#) og [bokføringsloven § 4 nr. 10](#).

Årsregnskapet skal utarbeides i samsvar med fem lovfestede grunnleggende regnskapsprinsipper, jf. [rskl. § 4-1](#).

"God regnskapsskikk" antas å være en overordnet norm for regnskapsføringen, uten hensyn til om regnskapspliktene kommer klart til uttrykk i lov eller forskrift. Kravet supplerer de mer konkrete pålegg og plikter, der disse ikke gir noen klar løsning. Ved fastleggelse av det nærmere innhold i kravet til "god regnskapsskikk", må flere momenter tillegges vekt. Dette gjelder krav til:

- Orden
- Pålitelighet
- Klarhet
- Fullstendighet
- Kontinuitet
- Forsiktighet

Av andre momenter som ofte skal tillegges vekt ved vurderingen av "god regnskapsskikk", nevnes praksis i bransjen da "god regnskapsskikk" forutsetter at det foreligger en noenlunde fast og presis praksis som kvalitativt holder en akseptabel faglig standard. Videre skal hensyntas yrkesfaglige anbefalinger, eksempelvis nevnes uttalelsene fra NRS (Norsk Regnskapsstiftelse).

Likeledes skal bokføringen skje i samsvar med ti grunnleggende bokføringsprinsipper, jf. [bokføringsloven § 4](#).

Med hensyn til spesifikke handlingsnormer, vil regnskapsloven og bokføringsloven dekke hver sine områder. En typisk overtredelse av regnskapsloven i konkurssammenheng vil være unnlattelse av å utarbeide årsregnskap og årsberetning, jf. [rskl. § 3-1](#). Bokføringsloven vil på sin side dekke de øvrige hyppigst forekommende regnskapslovbrudd i tilknytning til konkursrammede virksomheter, herunder fullstendig unnlattelse av å føre regnskaper, unnlatt ajourhold og unnlatt oppbevaring av regnskapsmateriale. Det faller utenfor rammen av denne fremstilling å gå nærmere inn på de enkelte bestemmelser.

Skyldkrav

Som nevnt over rammes både uaktsomme og forsettlige overtredelser. Sempel uaktsomhet er tilstrekkelig, hvilket generelt kan beskrives som klanderverdig opptreden som foranlediger

bebreidelse. Forsettlig overtrædelse omfatter hensiktsforsett, sannsynlighetsforsett og eventuelt forsett.

Straff

Strafferammen for overtrædelse av [strl. § 392](#) er bøter eller fengsel inntil 2 år, men fengsel i 6 år ved grov overtrædelse, jf. [§ 393](#). Ved uaktsom overtrædelse er strafferammen fengsel i 1 år, uavhengig av om den er grov.

Unnlatt regnskapsføring straffes strengt, spesielt når det skjer i kombinasjon med brudd på oppgaveplikten for skatter og avgifter. I slike tilfeller vil det regelmessig være slik at all etterfølgende kontroll er vanskelig eller umulig å gjennomføre. I forhold til strl. § 286 er slike kombinerte unnlattelser omhandlet i bl.a. [Rt-1991-19](#), [Rt-1991-518](#), [Rt-1993-1611](#), [Rt-1995-1862](#), [Rt-1996-22](#), [Rt-2008-334](#) og [Rt-2008-675](#). I disse sakene ble det idømt ubetinget fengsel fra 21 - 120 dager. I dommen inntatt i [Rt-1996-22](#) uttaler Høyesterett følgende om regnskapsunnlattelser:

”Unnlatt regnskapsføring av det omfang og den karakter det her er tale om representerer i seg selv alvorlige straffbare forhold. Dette gjelder uansett om de skjuler andre lovovertrædelse eller ikke. Når regnskaper ikke føres og bilag ikke fremskaffes, hindrer det innsyn i andre mulige straffbare forhold. Det har til følge at vedkommende unngår forfølgning for straffbare forhold som andre - med regnskapene i orden - må finne seg i å bli utsatt for. I den forstand kan således regnskapsovertrædelse lønne seg. Unnlatt regnskapsførsel medfører dessuten at myndighetene må bruke store ressurser for å avdekke de straffbare forhold som kan være begått, ofte med det resultat at man bare må resignere Vi har foran oss et tilfelle hvor domfelte nærmest helt har neglisjert sine plikter overfor offentlige myndigheter i lengre tid, ved den virksomhet vedkommende har hatt ansvaret for. De straffbare forhold er til dels gamle, men det har mindre vekt i en sak av denne karakter”.

Konkursrådet har anbefalt en innsnevring av bostyrers anmeldelsesplikt hva gjelder de mer bagatellmessige overtrædelse av regnskapslovgivningen. Dette er begrenset til enkelte tilfeller hvor det avdekkes at det er manglende ajourføring, men hvor det underliggende regnskapsmaterialet fortsatt eksisterer. For en mer fullstendig beskrivelse henvises til anbefalingen [her](#).

2.2 Andre straffbare forhold

Det er ikke mulig å gjennomgå alle mulige straffbare overtrædelse som kan avdekkes i forbindelse med konkurser, men det skal her gis en kortfattet fremstilling.

Eksempler på lovbrudd som etter Konkursrådets oppfatning vil kunne være aktuelle i tilknytning til skyldnerens økonomiske virksomhet er:

- Omfattende forurensning, jf. [strl. § 240](#)
- Innførsel/omsetning av narkotika, jf. [strl. § 231 flg.](#)
- Falsk forklaring til tingretten eller bostyret, jf. [strl. § 221 første ledd](#)
- Underslag, jf. [strl. § 324 evt. § 325](#)
- Utroskap, jf. [strl. § 390 evt. § 391](#)
- Bedrageri, jf. [strl. § 371 evt. § 372](#)
- Forsikringsbedrageri, jf. [strl. § 375](#)
- Villedende og uriktig selskapsinformasjon, jf. [strl. § 382 flg.](#)
- Heleri (herunder hvitvasking), jf. [strl. § 332 flg.](#)
- Skattesvik, jf. [strl. § 378 flg.](#)
- Overtrædelse av skattebetalingsloven, jf. [skbtl. § 18-1](#)
- Overtrædelse av aksjelovgivningen, for eksempel asl./asal. §§ 8-7 til 8-11

Oppramsingen tar ikke sikte på å være uttømmende, men er utarbeidet som en huskeliste i vanlige saker.

3. Konkursboets undersøkelse, innberetning og anmeldelse

3.1. Innledning

Som nevnt innledningsvis er det utarbeidet egne "[Samarbeidsrutiner i konkurssaker](#)" som er vedtatt av Domstoladministrasjonen, Skatteetaten, Konkursrådet og Politidirektoratet. Rutinene sier noe om hvordan anmeldelsen skal utarbeides og adresseres. Videre gis det beskrivelse av hvordan partene i bobehandlingen skal kommunisere med hverandre og til hvilket tidspunkt. Samarbeidsrutinene vil utfylle reglene i konkursloven om de samme tema.

I det følgende redegjøres det nærmere for innholdet i og omfanget av hva som ligger i bostyrers undersøkelsesplikt med hensyn til de straffbare forhold.

3.2 Overordnet om boets undersøkelser

Som ledd i en normal bobehandling vil bostyreren, dersom boet har midler, foreta undersøkelser for å avklare hvilke eiendeler som tilhører boet og undersøke om det foreligger omstøtelige forhold. Dette er undersøkelser som foretas i kreditorenes interesse.

Som ledd i disse undersøkelsene vil bostyrer og/eller borevisor gjennomgå skyldnerens regnskaper, forsøke å fastslå insolvenstidspunktet og se på den virksomhet som er drevet etter at debitor ble insolvent.

Man må da se på og analysere alle disposisjoner av en viss økonomisk størrelse som er foretatt etter at debitor ble insolvent. Disse undersøkelsene omfatter de samme problemområdene som strl. kapittel 31 beskriver.

Når disse undersøkelsene, som foretas "av sivilrettslige grunner", er avsluttet, vil boets organer derfor normalt ha dannet seg et godt bilde av hvorvidt det kan være foretatt straffbare handlinger i forbindelse med skyldnerens økonomiske virksomhet.

Ofte vil bostyrer etter undersøkelsene kunne fastslå at det ikke foreligger mistanke om straffbare forhold. Videre undersøkelser med henblikk på å avdekke straffbare forhold, vil det i slike tilfeller ikke være grunnlag for å foreta. I en del tilfeller vil den rutinemessige gjennomgangen imidlertid avdekke forhold som gjør at boorganene føler seg usikre på hvorvidt det er begått straffbare handlinger. Dersom boet i slike tilfeller ønsker å arbeide videre med de forhold som er avdekket og undersøkelsene kan foretas parallelt med undersøkelser for å avdekke mulige sivilrettslige krav, vil boet normalt i egeninteresse fortsette arbeidet.

Ofte er imidlertid situasjonen den at boet enten ikke har midler til videre undersøkelser eller man finner at det ikke er regningssvarende å fortsette arbeidet, utelukkende ut fra sivilrettslige grunner. Dette f. eks. fordi videre undersøkelser er kostbare eller det er klart at vedkommende som man muligens kan reise sivilrettslige krav mot og som kanskje også er mistenkt for straffbare forhold, ikke har midler. Ut fra et sivilrettslig synspunkt vil det derfor ikke være hensiktsmessig å fortsette undersøkelsene.

Dersom boet ikke har midler og det er grunn til å anta at det kan være begått alvorlige straffbare forhold i tilknytning til den økonomiske virksomheten, må boet ta dette opp med tingretten og forespørre om midler under statsgarantien for videre undersøkelser. Midler under statsgarantien blir imidlertid ikke gitt i de tilfellene der boet selv har midler til å foreta videre undersøkelser.

Innledningsvis nevnes også at en del av de lovbrudd som avdekkes i konkursboer er enkle straffbare forhold som ikke krever undersøkelser utover det boet som nevnt ovenfor må foreta. Som eksempel kan nevnes tilfeller der det ikke er utarbeidet eller oppbevart regnskaper overhodet. Tilsvarende gjelder dersom deler av regnskapet ikke er ferdigstilt, f. eks. at det ikke er utarbeidet oversikt over virksomhetens mellomværender, eller avgitt årsregnskap.

Videre vil det ikke kreve omfattende undersøkelser for å beskrive forhold som unnlatt separasjon av skattetrekkmidler, unnlatt innsendelse av merverdiavgiftsoppgaver, skattetreks- og arbeidsgiveravgiftsoppgaver, selvangivelser m/næringsoppgave og årsregnskap. Oppgavepliktene skal etter ny straffelov alle behandles etter bestemmelsen om skattesvik i [strl. § 378](#), og det er et eget (og nytt) vilkår at unnlattelsen "*kan føre til skattemessige fordeler*". I realiteten betyr dette at det må ha vært omsetning i den oppgavepliktige virksomhet for at unnlatt innlevering skal være straffbar.

3.3. Undersøkelsesplikten

I en del tilfeller krever avdekking av straffbare forhold undersøkelser ut over det boet foretar av sivilrettslige grunner. I disse tilfeller er det snakk om lovbrudd som ikke kan konstateres umiddelbart, men som kun kan avdekkes etter nærmere undersøkelser. Konkursboet har en offentligrettslig rolle i tillegg til de oppgaver som skal utføres for kreditorfellesskapet. En av de oppgaver som påhviler konkursboet i denne sammenheng er undersøkelse, avdekking og innberetning/anmeldelse av straffbare forhold begått i eller i forbindelse med konkursen.

Det bør foretas en sortering av de forhold som skal undersøkes. Undersøkelsene skal være resultatorientert og økonomisk forsvarlige. Enkelte forhold er av en slik art at de ikke bør undersøkes.

Dersom et forhold er undersøkt, oppstår spørsmålet om det er så vidt avklart at det skal gis opplysning om dette til påtalemyndigheten og beskrives i innberetningen til tingretten.

Konkursboets ansvar for å redegjøre for om det antas å være begått straffbare forhold i boet følger for det første av [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#). I følge forarbeidene til konkursloven har bestemmelsene i nr. 5 det formål å ivareta kreditorfellesskapets informasjonsbehov med hensyn til om kreditorene har vært utsatt for kriminelle handlinger selv, eller om skyldneren på annen måte har vært kriminell i sin virksomhet. Det er i kreditorfellesskapets interesse at straffbare forhold avdekkes i konkursboer i forbindelse med bobehandlingen. Innberetningsplikten etter [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) tilsvarer langt på vei den redegjørelse som skal gis fra gjeldsnemnda, se [kkl. § 21 første ledd nr. 6](#).

[Kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) må leses i sammenheng med bestemmelsens nr. 7, jf. [§ 142 første ledd nr. 1](#), om redegjørelse for forhold som omfattes av reglene om konkursskarantene. Ved denne vurderingen skal bostyrer også ta stilling til om det foreligger skjellig grunn til mistanke, altså et mer kvalifiserende vilkår.

Det følger forutsetningsvis av dette at boet skal foreta undersøkelser mht. om det kan være begått straffbare forhold i forbindelse med konkursen. Redegjørelsen for antatte straffbare forhold etter [kkl. § 120 første ledd nr. 5 og 7](#) må omfatte alle objektive og subjektive straffbarhetsvilkår, og påstander som fremsettes må kunne dokumenteres og begrunnes. Dette forutsetter en forutgående undersøkelse.

Plikten til undersøkelse av straffbare forhold fremgår også av [kkl. § 135 andre ledd andre punktum](#), som for innstillingsboer bestemmer at det:

"skal også redegjøres for om det antas å foreligge straffbare forhold i forbindelse med skyldnerens økonomiske virksomhet, og i hvilken utstrekning det er foretatt undersøkelser i så måte"

Bestemmelsen forutsetter at det også i innstillingsboene foretas visse undersøkelser i forhold til mulige straffbare forhold i forbindelse med konkursen. I forarbeidene til endringene i § 135 (Ot. prp. nr. 26 (1998-99) del VIII punkt 6 side 246 annen spalte) heter det:

"Etter annet ledd annet punktum skal det i innstillingen redegjøres for om det antas å foreligge straffbare forhold i forbindelse med skyldnerens økonomiske virksomhet. Samme regel følger av dagens lov (§ 135 første ledd tredje punktum), men i tillegg foreslås nå presisert at det også skal redegjøres for hvilke undersøkelser som er foretatt i den forbindelse. Det nevnes for øvrig at påtalemyndigheten eller Kredittilsynet i mange tilfeller allerede vil ha mottatt slike opplysninger i medhold av § 122a."

[Kkl. § 135 første ledd](#) pålegger bostyrer å vurdere å kontakte fordringshavere eller berørte offentlige myndigheter med sikte på å skaffe midler til fortsatt bobehandling. Dersom det foreligger indikasjoner på mulige straffbare forhold, skal boet etter Konkursrådets oppfatning ikke innstilles før det er brakt på det rene at det ikke er mulig å få økonomiske midler til undersøkelsene over garantiordningene.

3.3.1 Hvor langt går undersøkelsesplikten?

Konkursboet plikter å gjennomføre undersøkelsene av straffbare forhold så langt at boet kan oppfylle sine plikter etter [kkl. § 120](#) eller [§ 135](#). Bestemmelsene gir imidlertid ikke anvisning på hvor langt undersøkelsesplikten strekker seg. Dette må derfor langt på vei avgjøres ved et fornuftig skjønn i den enkelte sak. Relevante momenter ved utøvelsen av dette skjønn vil blant annet være styrken av indikasjoner på at det er begått straffbare forhold, arten av disse forhold, tilgjengelige ressurser i boet, hvor store ressurser undersøkelsene vil kreve og utsikten til å få saken tilfredsstillende opplyst ved undersøkelsene. Dersom undersøkelsene krever betydelig bruk av boets egne midler må også kreditorenes innstilling tillegges vekt.

Det er bostyrer som må ta stilling til hvor langt undersøkelsesplikten konkret går i det enkelte tilfelle. I kraft av sin kontroll- og instruksjonsmyndighet, jf. [kkl. § 99](#), vil tingretten i prinsippet kunne overprøve bostyrers vurderinger dersom den finner at bostyrers beslutning om ikke å foreta ytterligere undersøkelser er lovstridig eller åpenbart urimelig. Dette vil i praksis svært sjeldent være aktuelt. Om tolkningen av [kkl. § 99 andre ledd](#), se [Rt-1994-1447](#).

Tingretten vil kunne foreta en vurdering av hvorvidt bostyreren har oppfylt undersøkelsesplikten i forbindelse med at boet skal tas opp til slutning i medhold av [kkl. § 128](#), eller innstilles i medhold av [kkl. § 135](#).

Ikke ethvert mulig forhold kan tas med i boets anmeldelse. Etter vilkårene i [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) kreves et visst bevisgrunnlag. Dersom bostyrer avdekker forhold som kan være straffbare, vil bostyrer innenfor undersøkelsespliktens ramme måtte undersøke forholdet så grundig at det kan tas stilling til om det skal gis opplysning om forholdet til påtalemyndigheten, og om det skal omtales som straffbart i innberetningen eller ikke, samt inngis anmeldelse.

I tillegg vil boet, når det foreligger indikasjoner på straffbare forhold, måtte foreta en slik bevisvurdering som kreves etter [kkl. § 120 første ledd nr. 7](#) - spørsmålet om konkursskarantene.

Dersom boet vil påberope seg reglene om konkursskarantene med grunnlag i [kkl. § 142 første ledd nr. 1](#), vil ikke boets undersøkelsesplikt være oppfylt før det foreligger en slik begrunnelse for straffbare forhold som kreves.

Hvor omfattende undersøkelser som skal foretas vil etter dette variere fra sak til sak. Dersom boet avdekker forhold som det skal gis opplysninger om til påtalemyndigheten i medhold av [kkl. § 122a første ledd](#), og som skal omtales i innberetningen i medhold av [kkl § 120 første ledd nr. 5](#), kan undersøkelsene avsluttes når boet kan oppfylle redegjøringsplikten etter disse bestemmelser. Går man videre og også vil innstille på konkursskarantene etter [kkl. § 142](#), vil undersøkelsene måtte skje i den utstrekning som er nødvendig for å oppfylle kravene som stilles i denne bestemmelse.

I boer som har midler til bobehandling er det penger som ordinært ellers skulle tilfalt kreditorene som benyttes til undersøkelsene. Kompliserte lovbrudd begått i forbindelse med konkurser er dessuten ofte svært ressurskrevende å avdekke. Det fremstår derfor ikke som rimelig at kreditorene i et konkursbo, som allerede er påført store tap i saken, også skal måtte dekke slike undersøkelser.

Det kan med styrke fremholdes at dette er et kollektivt ansvar og at undersøkelsene bør finansieres av det offentlige. Slik loven er formulert kan ikke kreditorene etter Konkursrådets oppfatning hindre at det foretas lovforutsatte undersøkelser for boets midler. Ved den skjønsmessige avveining av hvor langt undersøkelsene skal foretas, bør imidlertid kreditorenes holdning være blant de momenter som tillegges vekt.

3.3.2. Undersøkelsene bør alltid omfatte skyldnerens regnskapsførsel

Gjennomgang av selskapets regnskaper inngår som en del av de rutineundersøkelser boet alltid må utføre. En gjennomgang av regnskapsforholdet vil også være nødvendig for den bevisvurdering som skal foretas i saken. Ved å gjennomgå transaksjonen og sammenligne dette med de registrerte tall og vurderinger, kommer faktum rundt forholdet frem. Uten dette faktum vil forholdet oftest være mangelfullt beskrevet, og ikke gi tilstrekkelig grunnlag for de øvrige vurderinger og konklusjoner som skal foretas i saken. Nærmere om disse vurderinger nedenfor. Dette gjelder uansett om det er mistanke knyttet til regnskapsføringen eller ikke, og det er uten betydning om det er mer eller mindre sentrale regnskapsbestemmelser som regulerer forholdet. Vurderingen og konklusjonen har betydning både i det tilfellet at forholdet er regnskapsmessig korrekt behandlet, men selvfølgelig også i det tilfellet at det knytter seg lovovertridelser til regnskapsføringen.

Om et forhold skal beskrives som unnlatt/mangelfull regnskapsføring som kan rammes etter [strl. § 392 flg.](#), eller om saken skal innberettes som tapping av selskapets midler (underslag, utroskap, boforringelse, uttak osv.), vil avhenge av bevissituasjonen i det aktuelle konkursbo.

Som generell hovedregel kan man si at alle straffbare forhold som undersøkes i økonomisk virksomhet etter konkurs skal innledes med en regnskapsmessig vurdering og konklusjon.

3.3.3. Situasjonen der det ikke er midler til undersøkelsene

Konkursboer vil ofte være i den situasjonen at det ikke finnes tilgjengelige midler til å undersøke straffbare forhold. I slike situasjoner vil tingretten, eventuelt Statens sivilrettsforvaltning, etter søknad fra bostyret kunne bevilge øremerkede midler til slike undersøkelser. Konkursrådet ser det slik at boet, i de tilfeller der det foreligger tilstrekkelig grunn til å undersøke om det er begått straffbare forhold, bør forsøke å skaffe til veie slike midler.

Dersom det stilles offentlige midler til disposisjon, kan konkursboets undersøkelser også utvides til å omfatte forhold som ligger utenfor den plikt boet har til undersøkelser i medhold av konkursloven.

Dette må avtales med tingretten eller den som stiller midler til disposisjon i det enkelte tilfelle, noe som mest hensiktsmessig kan gjøres ved å beskrive de forhold boet vurderer iverksatt ved søknad om garantimidler. Ønsker tingretten eller den som stiller midler til disposisjon å begrense undersøkelsene, vil de kunne gi opplysninger om dette ved tildeling av garantimidler. Man bør som hovedregel også innhente påtalemyndighetens syn på saken. Hvis påtalemyndigheten tilkjenner at saken uansett ikke vil få noen strafferettslig oppfølging, må man på nytt vurdere hensiktsmessigheten av å tilkjenne garantimidler. Og videre, hvis det gis garantimidler etter en anbefaling fra påtalemyndigheten, så må dette forplikte ifht. å prioritere en strafferettslig behandling av saken. En slik konsultasjon med påtalemyndigheten bør også inneholde en overordnet diskusjon om tilskjæring og karakteren av arbeidet som skal utføres for garantimidler slik at produktet blir hensiktsmessig for en senere etterforskning.

Dersom boet er uten midler og det ikke stilles midler til disposisjon over garantiordningene, har ikke boet noen mulighet til å undersøke forholdet. Da vil det avhenge av bevissituasjonen om de aktuelle forhold gir grunnlag for å gi opplysninger til påtalemyndigheten og kan medtas i innberetningen som mulige straffbare forhold eller anvendes som grunnlag for påstand om konkursskarantene.

3.3.4. Hvilken personkrets omfattes av undersøkelsene?

Beskrivelsen av den personkrets som skal være gjenstand for undersøkelser varierer fra bestemmelse til bestemmelse. Dette gir et forvirrende inntrykk.

[Kkl. § 135](#) gir ingen begrensninger i den personkrets som er gjenstand for undersøkelser. Det er liten grunn til at personkretsen skal være videre i et innstillingsbo enn ellers. Dette tilsier at reglene i [kkl. § 120](#) ikke bør tolkes for snevert.

Gjenstand for undersøkelsene vil i henhold til [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) for det første være skyldneren eller noen som handler på hans vegne. Videre skal det etter bestemmelsens andre punktum, hvor skyldneren er en sammenslutning eller en stiftelse, gis opplysning om hvorvidt forretningsfører eller et styremedlem har gjort seg skyldig i "*slikt forhold*".

Passusen "*eller noen som handler på hans vegne*" er tilføyd ved lovendringen pr. 1. januar 2000. Endringen er ikke kommentert nærmere i forarbeidene. Konkursrådet legger til grunn at personkretsen må anses å omfatte alle som kan rammes av [strl. § 410](#). Idet det ikke ble gitt noen nærmere begrunnelse for endringen, antar Konkursrådet at det ikke var meningen å innsnevre personkretsen i forhold til tidligere rettstilstand, men snarere å bringe ordlyden mer i samsvar med den rettsoppfatning som er beskrevet ovenfor.

Konkursrådet legger således til grunn at undersøkelsene skal omfatte skyldneren i de tilfelle hvor skyldneren er en fysisk person/enkeltmannsforetak, og for øvrig enhver som har foretatt vedkommende handling på skyldnerens vegne, eller til skyldnerens fordel, eller medvirket til den aktuelle handling. At skyldnerens forretningsfører og styremedlem er særskilt nevnt i [kkl. § 120 første ledd nr. 5 annet punktum](#), kan for så vidt ikke sees å få selvstendig betydning.

Medvirkere vil både kunne være internt ansatte som ikke har en slik selvstendig stilling at man naturlig vil si de har handlet på skyldnerens vegne, men også rådgivere som virksomheten har benyttet seg av, omfattes av medvirkningsalternativet.

For å få full oversikt over den personkrets boets undersøkelser knyttet til straffbare forhold skal omfatte, må [kkl. § 120 første ledd nr. 7](#) - konkursskarantene - også omhandles. For den personkrets som omfattes av nr. 7, skal det også redegjøres for straffbare forhold i den utstrekning det foreligger skjellig grunn til mistanke. Forholdene må således undersøkes. Den personkrets som etter [kkl. § 142](#)

[første ledd nr. 1](#) kan ilegges konkurskarantene, er "en skyldner". Det følger imidlertid av bestemmelsens siste ledd at den gjelder tilsvarende

"for den som i løpet av det siste år før konkurs blir åpnet i selskapets bo

*1) har vært fullt ansvarlig deltager i et ansvarlig selskap eller kommandittselskap, eller
2) formelt har innehatt eller reelt har utøvet verv som medlem eller varamedlem av styret eller som administrerende direktør i et selskap som nevnt i femte ledd". (AS, forretningsavdeling av utenlandsk selskap, næringsdrivende stiftelse, boligbyggelag, borettslag og samvirkelag).*

Man kan etter dette stille seg spørsmål om personer som reelt har handlet på vegne av selskapet, men ikke innehatt noen formell posisjon, omfattes av [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#), eller om slike personer kun kommer i betraktning ved vurdering av konkurskarantene etter nr. 7. Konkursrådet er av den oppfatning at reelle hensyn tilsier at personkretsen er lik, og at alle personer som faktisk har handlet for selskapet eller på vegne av selskapet, eller medvirket til dette, omfattes av undersøkelsesplikten etter de tre nevnte bestemmelser.

Fremstillingen ovenfor angir bostyrets plikter mht. hvilken personkrets som skal undersøkes. Det er ikke noe i veien for at boet redegjør også for andre alvorlige straffbare forhold begått av andre personer enn de som faller innenfor de aktuelle bestemmelser i [kkl. § 120](#). Taushetsplikten etter [kkl. § 160](#) kan imidlertid innebære begrensninger mht. personlige forhold, altså forhold som faller utenfor den økonomiske virksomheten.

3.3.5. Anmeldelse/konkurskarantene – hva kreves av bevis?

[Kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) krever at det skal gis opplysning om hvorvidt det antas å foreligge forhold som kan gi grunn til straffeforfølgning mot skyldneren eller mot noen som har handlet på skyldnerens vegne. [Kkl. § 135 andre ledd andre punktum](#) har tilnærmet samme innhold ved at denne benytter uttrykket om det kan antas å foreligge straffbare forhold. I [kkl. § 120 første ledd nr. 7](#) kreves det at boet skal redegjøre for alle forhold som omfattes av reglene om konkurskarantene. I [kkl. § 142](#) fremgår det at et av vilkårene for å kunne ilegge karantene er at "*vedkommende med skjellig grunn kan mistenkes for en straffbar handling i forbindelse med konkursen eller den virksomhet som har ført til insolvensen*".

Det er ikke tvilsomt at det oppstilles et beviskrav i disse bestemmelser. Konkursrådet ser det imidlertid slik at selv om det er benyttet forskjellige uttrykk, må det legges til grunn at beviskravet i [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) og [§ 135 andre ledd andre punktum](#) er det samme. Kravet må være oppfylt for at bostyret skal ha anledning til å konkludere med at det antas å være begått straffbare handlinger av den type som er nevnt. Sagt på en annen måte må det finnes et minstekrav til bevissituasjonen som må foreligge før et forhold kan beskrives som antatt straffbart i en innberetning.

Det følger av dette at bostyret skal vurdere alle aktuelle straffbare forhold opp mot disse krav til bevis. For at omtale av forholdene som antatt straffbare i en innberetning overhode skal være aktuelt, må det kunne antas at det foreligger straffbare forhold. Foreligger det skjellig grunn til mistanke, står saken enda sterkere, og konkurskarantene kan være aktuelt.

Nærmere om beviskravet - "skjellig grunn mistenkes"

For at det skal foreligge "skjellig grunn" til at skyldneren mistenkes uttaler Høyesterett i [Rt-1992-1529](#) at det må være mer sannsynlig at vedkommende har begått handlingen enn at vedkommende ikke har gjort det. Konkursrådet legger til grunn at uttrykket i [kkl. § 142 første ledd nr. 1](#) skal forstås på samme måte som uttrykket i straffeprosesslovens kapitler om tvangsinngrep. Det kreves altså sannsynlighetsovervekt for at et forhold kan gi grunnlag for konkurskarantene.

Nærmere om beviskravet "*antas*"

[Straffeprosessloven \(strpl.\) § 203](#) om beslag benytter et tilsvarende uttrykk som [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#), nemlig "*antas å ha betydning som bevis*". Om uttrykket uttaler Bjerke/Keiserud/Sæther, Straffeprosessloven med kommentarer bind I, s 712: «"*Antas*" innebærer at en rimelig mulighet er nok, og det kreves altså ikke så mye som for å ransake etter strpl. § 192, hvor det også oppstilles krav til skjellig begrunnet mistanke».

Konkursrådet legger til grunn at uttrykket "*antas*" i [kkl. § 120 første ledd nr. 5](#) skal forstås på samme måte som uttrykket "*antas*" i [strpl. § 203](#). For å omhandle et forhold som antatt straffbart i innberetningen, kreves det altså som et minimum en rimelig mulighet for at forholdet er begått, men ikke så mye som sannsynlighetsovervekt.

Det er imidlertid ikke så stor forskjell på disse kravene - "*rimelig mulighet*" betyr noe mindre enn sannsynlighetsovervekt, men er noe helt annet enn løse antagelser. Det må kunne redegjøres forholdsvis konkret for hva som har skjedd og for hvorfor det er rimelig å anta at dette er en straffbar handling. Uttrykt på en annen måte må det finnes holdepunkter i saken for at en straffbar handling er begått, rykter eller gjetninger er ikke tilstrekkelig for omtale i innberetningen til tingretten. Slike rykter eller gjetninger gir ikke grunnlag for å si at det må antas at det har skjedd et straffbart forhold, og det vil være direkte galt å beskrive forhold som antatt straffbare på et slikt grunnlag.

3.4. Boets behandling av bevis

3.4.1. Bevissikring

Ved boets arbeid og undersøkelser av straffbare forhold vil det komme over bevis. Man kan stille spørsmål om boet har noen plikt til av eget tiltak å sikre bevis i saken med tanke på en eventuell senere straffesak, da en slik plikt ikke er omhandlet i loven.

Konkursrådet er av den oppfatning at boet skal sikre bevis for å underbygge de forhold som beskrives i innberetningen. Boet må kunne dokumentere de påstander som fremsettes i en innberetning til tingretten og i en anmeldelse til politiet. Dessuten vil det medføre unødig dobbeltarbeid om politi og påtalemyndighet senere må gjøre arbeidet om igjen.

Bevisinnsamlingen må tilstrebes gjennomført på en slik måte at bevisene senere kan brukes i en straffesak. Dette innebærer for det første at innsamling av alle aktuelle bilag og andre dokumentbevis gjøres på en slik måte at det i ettertid kan fastslås hvor de enkelte bevis er funnet, hvem som fant dem, i hvilken sammenheng de ble funnet, hvem som hadde tilgang til bevisene, hvem som oppbevarte bevisene, i hvilken forfatning de var osv. Alt dette bør om mulig nedtegnes og omhandles i anmeldelsen bostyret senere oversender til politiet. Samtaler bostyrer har med skyldneren og andre i saken bør også sikres på en slik måte at beviset lar seg føre i ettertid. Den første forklaring bostyrer mottar i saken vil ofte kunne representere et svært viktig bevis. Det kan være hensiktsmessig at denne sikres gjennom lydopptak, evt. at det skrives resymé som senere undertegnes av skyldneren.

Praktiske og økonomiske hensyn kan tidvis medføre at dette blir utfordrende. Ofte vil imidlertid slik bevissikring være helt avgjørende for om et straffbart forhold kan bevises. Dersom boets bevissikring ikke er tilfredsstillende, kan dette medføre at saken ikke kan følges som straffesak.

Bostyrer må være seg bevisst at bevis kan svekkes eller ødelegges ved samtaler. Her ligger det kompliserte vurderinger som må foretas av bostyrer; hvilke personer kan man snakke med, i hvilken rekkefølge osv. I boer med mistanke om straffbare forhold hvor det foreligger slike problemstillinger vil Konkursrådet anbefale at bostyrer alltid så tidlig som mulig vurderer et samarbeid med påtalemyndigheten og eventuelt tar initiativ til dette.

3.4.2 Sikring av regnskapsmateriale

En viktig bestemmelse i tilknytning til bevissikring er [kkl. § 80 første ledd første punktum](#), hvoretter bostyrer snarest mulig skal sørge for at skyldnerens regnskaper og regnskapsmateriale blir sikret. Selv om bestemmelsen ikke direkte knytter seg til boets behandling av mulige straffbare forhold, vil sikring av regnskapsmateriale være av vesentlig betydning for bostyrers undersøkelser av slike forhold.

La oss ta et eksempel mange bostyrere kjenner. Et vanlig forhold som avdekkes ved det ordinære boarbeidet er at regnskapsmaterialet mangler. Det å beskrive et presist straffbart forhold lar seg ikke gjøre alene ut fra det faktum at regnskapene mangler; det er mulig at debitor ikke har ført sine regnskaper for den aktuelle periode, vedkommende kan ha fjernet regnskapene, eller oppbevaringen av dem kan ha vært så mangelfull/klanderverdig at de har gått tapt. Men det er selvfølgelig også mulig at regnskapene kan ha blitt borte under et innbrudd, i en brann eller av andre lignende årsaker. I denne situasjonen er det av vesentlig betydning for en eventuell påfølgende straffesak at bostyrer redegjør for sine undersøkelser, at man sikrer de forklaringer som mottas, samt at man aktivt oppsøker alle i bedriften/andre som kan kaste lys over hva som har skjedd med regnskapsmaterialet. Boet skal ikke innberette unnlatt regnskapsføring/oppbevaring uten at slike undersøkelser er foretatt, og da slik at de kan dokumenteres i ettertid.

Etter [kkl. § 80 sjette ledd](#) kan bostyreren eller tingretten om nødvendig kreve hjelp av politiet til å gjennomføre sikring som nevnt ovenfor, samt eventuelt til registrering eller forsegling etter samme bestemmelse.

Dersom sikring av skyldnerens regnskapsmateriale må antas å bli kostnadskreven, og boets midler ikke vil være tilstrekkelig til å dekke kostnadene, bør omfanget av sikringen så vidt mulig avklares med tingretten før kostnader pådras. Det påpekes i denne forbindelse at sikringsplikten bare gjelder i den utstrekning materialet har betydning for bobehandlingen (Ot.prp.nr. 26 1998-99 del VIII punkt 6 side 224). Materiale som anses uaktuelt, eksempelvis fordi det er så gammelt at det anses uten betydning for de vurderinger som skal foretas under bobehandlingen, plikter bostyreren ikke å sikre, og bør av hensyn til omkostningene heller ikke gjøre dette.

Loven oppstiller ingen særskilte krav til sikringsmåten, og bostyreren står således fritt til å finne en hensiktsmessig sikringsform i det enkelte tilfelle. Avgjørende vil være om den aktuelle sikringsmåte er betryggende. Forarbeidene nevner at materialet, i tilfelle skyldneren er et selskap, vil kunne overlates til (noen av) de ansatte dersom bostyreren finner dette ubetenkelig.

I de tilfelle hvor påtalemyndigheten varsles om mulige straffbare forhold, og hvor regnskapsmaterialet kan ha betydning som bevis, bør dette materialet overleveres påtalemyndigheten på det tidspunkt varsel gis. Dersom det dreier seg om et omfattende materiale, bør overlevering ikke skje uten etter nærmere avtale. Dersom bostyreren har behov for det aktuelle materialet i den videre bobehandling, bør det avtales nærmere med påtalemyndigheten hvem som skal ha de originale dokumenter. Avgjørende i denne forbindelse må være hvorvidt det er boet eller påtalemyndigheten som har størst behov for disse dokumenter. Med mindre de mulige straffbare forhold er direkte knyttet til dokumentene, eksempelvis dokumentfalsk, vil det for påtalemyndigheten normalt være tilstrekkelig å ha tilgang til det originale materialet og for øvrig basere seg på kopier.

I andre tilfelle har bostyreren i medhold av [kkl. § 122b](#) anledning til å makulere regnskapsmaterialet når dette ikke lenger har betydning for bobehandlingen. Før makulering skjer, skal bostyreren varsle skyldneren, påtalemyndigheten og skatte- og avgiftsmyndighetene. Det skal settes en rimelig frist for de nevnte til å påta seg å overta materialet. Etter Konkursrådets oppfatning bør fristen vanligvis ikke settes kortere enn 1 måned.

Også andre fordringshavere som kan tenkes å ha interesse av å overta regnskapsmaterialet bør varsles, jf. [kkl. § 122b siste punktum](#). Dette kan eksempelvis være fordringshavere som fører tvist på boets vegne, jf. [kkl. § 118](#), eller som kan ha nytte av materialet i forbindelse med inndrivelse av sitt krav mot en personlig debitor etter at konkursbehandlingen er avsluttet. Regnskapsmateriale bør ikke utleveres til private fordringshavere uten at det er godtgjort et rimelig behov for dette.

Dersom flere interessenter ønsker å overta materialet, forutsettes i forarbeidene at spørsmålet finner sin løsning i praksis. Konkursrådet antar at bostyreren som hovedregel ikke bør overlate materialet til noen interessent før den frist som er fastsatt er utløpt. Unntak bør bare gjøres dersom påtalemyndigheten ber om materialet, idet den eventuelt vil kunne få hånd om materialet gjennom straffeprosessuelt beslag.

For øvrig antas at andre offentlige interessenter bør ha fortrinnsrett fremfor private interessenter. Skyldneren bør som hovedregel kun overlates materialet dersom ingen annen interessent har meldt seg. Dersom flere melder seg, bør det for øvrig tilstrebes å finne samarbeidsordninger som gjør at flere kan nyttiggjøre seg materialet.

Når vedkommende interessent ikke lenger har behov for regnskapsmaterialet, antas det at han vil ha samme rett som bostyreren til å destruere materialet. Det kan i utgangspunktet ikke kreves nytt varsel til andre mulige interessenter. Retten til destruksjon må imidlertid være betinget av at ingen andre interessenter, herunder skyldneren, enten på bakgrunn av bostyrerens varsel eller senere, har bedt om å få materialet etter at den eller de fortrinnsberettigete er ferdig med dette.

3.4.3. Forklaringer/erklæringer fra skyldneren

Forklaringer fra skyldneren til bostyrer kan etter avgjørelsen i Den europeiske menneskerettighetsdomstol i [Saunders-saken](#) ofte ikke benyttes som bevis i straffesak. Dette må antas å gjelde dersom forklaringen ble avgitt som en lovbestemt plikt overfor bostyrer, jf. [kkl. § 101 første ledd](#), og forklaringen vil utgjøre et vesentlig bevis mot tiltalte. Dersom forklaringsplikten ikke er pålagt og skyldneren frivillig har avgitt forklaring til bostyrer, kan forklaringen imidlertid benyttes som bevis i en senere straffesak. I sistnevnte tilfelle bør det fremgå av forklaringen at den ikke er pliktmessig avgitt, at skyldneren er informert om dette og at forklaringen er avgitt frivillig.

Det er uklart hvorvidt pliktmessig forklaringer overfor bostyrer tidlig i konkurssaken, avgitt før det var mistanke om straffbare forhold, kan benyttes som bevis i en senere straffesak etter den nevnte avgjørelse i menneskerettighetsdomstolen. Anmeldelsestidspunktet er ikke avgjørende. En kan gå ut fra at grensen for når selvinkrimineringsvernet slår inn, er når formålet med spørsmålene til skyldneren er å avdekke mulige straffbare forhold. Dersom bostyrer under slike omstendigheter orienterer skyldneren (eller andre bostyrer spør) om retten til å nekte å svare på spørsmål, vil forklaringen kunne brukes også i en eventuell senere straffesak. Grensen for hva som regnes for etterforskning vil kunne være veiledende for når rettighetene bør gjøres kjent for skyldneren, og denne grensen er nærmere behandlet av [Riksadvokaten i rundskriv nr. 3 for 1999](#).

Selv om skyldnerens forklaring overfor bostyrer ikke kan benyttes som bevis i en straffesak kan den gi verdifull informasjon til etterforskningen. Forklaringen kan f. eks. gi politiet viktige spor som kan bekreftes eller avkreftes ved annen etterforskning, eksempelvis avhør av vitner. [Saunders-avgjørelsen](#) antas ikke å begrense politiets rett til å få forklaringen og til benytte informasjonen til etterforskningen, men kun retten til å anvende den som bevis i straffesaken. At bostyreren sikrer skyldnerens forklaring på en skikkelig måte er derfor viktig for straffesaken. I booppgjøret vil skyldnerens forklaring ha stor bevisverdi, og bør alene av denne grunn være sikret på en skikkelig måte for eksempel gjennom lydopptak eller underskrevet resymé.

I medhold av [kkl. § 120 andre ledd andre punktum](#) skal bostyrets innberetning til tingretten vedlegges en erklæring fra skyldneren "om at opplysningene i innberetningen om dennes økonomiske forhold etter skyldnerens vitende er riktige og uttømmende". Slike erklæringer fra skyldneren har tidligere vært viktige bevis i en påfølgende straffesak. Det kan reises spørsmål om tolkningen av den europeiske menneskerettighetskonvensjon medfører innskrenkninger i denne praksis i enkelte situasjoner.

3.5 Utforming av anmeldelse

Se Samarbeidsrutinen med videre henvisning til standard mal for anmeldelse. Det minnes videre om at omtalen i innberetning skal gjøres kort når det sendes egen anmeldelse til politiet.

3.6 Boets erstatningskrav – straffesaken

Det er ofte en nær sammenheng mellom straffbare forhold i en konkurssak og sivilrettslige krav som kan fremmes av boet og i siste omgang komme kreditorfellesskapet til gode. Svært mange straffbare forhold vil gi grunnlag for erstatning. Et strafferettslig uttak av selskapet forut for konkurs er et tradisjonelt og kjent eksempel, og boet kan i slike saker fremme erstatningskrav i straffesaken og få disse pådømt sammen med denne. Retten skal pådømme slike krav eller deler av slike i den grad de finnes "godtgjort", jf. [strpl. § 432](#). Dersom erstatningsspørsmålet er komplisert, kan bostyrer selv gis anledning til å prosedere dette i straffesaken med rettens samtykke. Ved tilståelsesdom kan det kun pådømmes krav som retten finner "utvilsomme".

Erstatningskrav kan også rettes mot andre enn siktede, og i konkurssaker kan det være aktuelt å fremme slike krav f. eks. mot styremedlemmer som ikke står tiltalt, selskapets revisor eller andre rådgivere. Vedkommende får i straffesaken stilling som part i erstatningsspørsmålet, og skal innkalles til hovedforhandlingen, få skriftlig melding om påstanden som vil bli nedlagt, om grunnlaget for kravet og de bevis som vil blir ført.

Det er en nær sammenheng mellom dekningslovens omstøtelsesbestemmelser og straffelovens gjeldskapittel. Den skyldner som dømmes strafferettslig vil ofte også ha gjort seg skyldig i en handling som kan omstøtes etter reglene i [deknl. kap. 5](#). Slike omstøtelseskrav vil kunne fremmes i en straffesak i de tilfeller der dette springer ut av den straffbare handling. Partsrettigheter for personer som ikke er siktet, men som gjøres til gjenstand for omstøtelseskrav, vil bli som nevnt i forrige avsnitt. Fremgangsmåten kan være praktisk der det er lite midler i boet. Ved enkle straffbare forhold som kan avgjøres ved forelegg vil fremgangsmåten også kunne være svært effektiv.